

Н. О. Андрусак

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

У статті розглянуто основні методи оцінки конкурентоспроможності регіонів та запропоновано їх класифікацію на основі різноманітних ознак та груп. Окрему увагу звернено на основні характеристики екологічної оцінки конкурентних переваг та позицій регіонів у контексті перспектив їх економічної реалізації; обґрунтовано фундаментальні основи еколого-економічного дослідження конкурентоспроможності регіонів. Шляхом поетапного аналізу з'ясовано основні компоненти та взаємозв'язки між ними в методології оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів.

Ключові слова: екологія, економіка, конкурентоспроможність, оцінка, регіон.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільство опинилося в складному становищі. Практично всі країни світу, незалежно від свого соціально-економічного розвитку, змушені ухвалювати рішення для подолання соціально-економічних та екологічних проблем. Складність становища, що виявляється в системі суспільних, економічних та екологічних відносин, загрожує набутти тривалого характеру. Водночас майже всім країнам відомі дуже серйозні екологічні виклики. Зокрема, зміна клімату являє собою серйозну екологічну й економічну загрозу, що негативно впливає на стан безпеки суспільства. Усе частіше зростають конфлікти в системі «суспільство – економіка – екологія». Ці суперечності стосуються суспільства на різних рівнях природних систем: глобальному, національному, регіональному та локальному. Для кожного рівня характерні свої параметри та підходи до розв'язання протиріч та негативних явищ, пов'язаних із розвитком суспільства. Проте впливати на кожен рівень суспільства стає все важче в напрямі від глобального до локального, адже чим нижчий рівень, тим практичнішими стають завдання й зростає загроза неможливості їх подолання. Найбільшій загрозі серед усіх рівнів підлягають цілісні територіальні утворення з унікальним природно-географічним та ресурсним потенціалом – регіони. Під дією загрозливих явищ та процесів регіони втрачають внутрішню стабільність, порушується їхній відносно підтримуваний розвиток.

Вихід зі складного становища можливий лише через усвідомлення власної відповідальності за всі процеси, що відбуваються в регіоні, а також усвідомлений вплив на регіон як систему з метою активізації внутрішнього потенціалу, що виявляється в комплексі заходів управління конкурентоспроможністю. Для України активізуючий вплив на регіональні системи в соціальному, екологічному та економічному напрямках відіграє дуже важливу роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До сьогодні не існує єдиної думки щодо конкурентоспроможності регіонів. Пов'язано це з розвитком парадигми регіонального розвитку. Але, незважаючи на це, дослідженням цього явища займалось багато зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема: Андерсон В., Антонюк Л., Безугла В., Брикова І., Брюна Е., Василенко В., Васильєва З., Глуська Н., Єресько І., Калюжнова Н., Камані Р., Ковальська Л., Мартін Р., Подсолонко Е., Селезньов А., Тайлер П., Червова Л., Шеховцева Л. та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження та аналіз наукових надбань, а також викладення власного погляду щодо суті методології оцінки конкурентоспроможності регіону.

Викладення основного матеріалу дослідження. Методологія в широкому розумінні являє собою систему наукових принципів, що зумовлює способи та сукупність методів пізнання сутності об'єкта дослідження. Методологія оцінки стану або рівня розвитку певного явища чи процесу визначається її ціллю та наповненістю інформаційного середовища. Метою оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів є виявлення слабких та сильних сторін кожного окремого суб'єкта для подальшого розвитку і концентрації або гармонізації розвитку.

Будь-яка система складається з елементів та взаємозв'язків між ними, що відображають напрями та зміст їхньої взаємодії і взаємовпливу. Тому для цілей побудови ефективної методології оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів необхідно визначити її мету та підходи до проведення.

Процес оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіону повинен бути комплексним багатофакторним дослідженням, у процесі якого будуть висвітлені, згруповані, порівняні та інтегровані спеціалізовані індикативні показники. Отримана оцінка дасть змогу підвищити ефективність регіонального та державного управління, виявити неявні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки в еколого-економічних системах регіонів. Отже, мета проведення оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів полягає у виявленні ключових системоутворюючих аспектів розвитку об'єктів аналізу.

З одного боку, «методологію» слід розуміти як певну систему методів, застосовуваних у процесі пізнання в межах тієї або іншої науки, тобто методологію трактують як частину конкретної науки. З іншого боку, методологія є сукупністю основних філософських положень, які відображають первинні гносеологічні концепції формування й аналізу наукового знання. У цьому визначенні підкреслено філософський характер розуміння методології. У загальному плані розрізняють філософську і спеціально-наукову методологію. Методологія – це вчення про правила мислення в процесі створення науки, при здійсненні наукових досліджень. Методологію науки переважно усвідомлюють як вчення про науковий метод пізнання або систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання. Існує й інший, вужчий погляд на методологію науки, коли її розглядають як теоретичну основу деяких спеціальних, часткових прийомів і засобів наукового пізнання, наприклад, методологія управління, методологія ціноутворення тощо, але в цьому випадку доцільніше говорити про методику пізнання і дій.

Методологія оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності охоплює також і методи її здійснення. На нашу думку, комплекс таких методів має групуватися на методах оцінки економічної конкурентоспроможності регіонів та рівня їх екологічного розвитку. Тому з метою подальшого дослідження розглянемо їх докладніше, оскільки саме на обраних методах ґрунтується вибір методичного підходу та формування методики проведення оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів.

Методи оцінки конкурентоспроможності регіонів ґрунтовно досліджені в сучасній економічній літературі. На підставі аналізу здобутків вітчизняних науковців можемо їх згрупувати за низкою загальнонаукових класифікаційних ознак (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності регіонів

Ознака	Методи оцінки
За способом оцінки	Якісні
	Кількісні
За формою представлення результату	Графічні
	Індексні
	Матричні
За ступенем урахування аспектів розвитку регіону	Спеціальні
	Комплексні
За часовою орієнтацією	Поточні
	Стратегічні
За напрямом формування інформаційної бази	Критеріальні
	Експертні
Залежно від об'єкта оцінки	Методи оцінки конкурентоспроможності бізнесового та інвестиційного потенціалу
	Методи оцінки конкурентоспроможності умов подальшого розвитку
	Методи оцінки конкурентоспроможності комплексного регіонального розвитку
Залежно від конкретизованої мети оцінки	Позиціонування в країні
	Визначення динаміки позицій в країні
	Визначення конкурентних переваг

Джерело: складено автором на основі [1-18]

Якісні методи оцінювання здебільшого мають низький ступінь математичної формалізації, їм властива трудомісткість реалізації та дискретність оцінки. Вони не дають можливості використовувати оцінку конкурентоспроможності регіону в процесі аналізу та визначення пріоритетних напрямів посилення конкурентних позицій [1].

Кількісні методи дають змогу математично обґрунтувати реальні шанси регіону в конкурентній боротьбі для приваблення інвесторів або залучення державних цільових програм та ухвалити виважені управлінські рішення.

До спеціальних методів оцінки конкурентоспроможності регіону доцільно зарахувати ті, що дають змогу встановити рівень конкурентних переваг за окремою ознакою: потенціал ґрунтів або сонячної енергії, якість трудових резервів, розвиток інфраструктури ведення бізнесу тощо.

На сьогодні в Україні офіційно вже діє законодавчо затверджена методика оцінки конкурентоспроможності регіонів. Крім того, щорічно, починаючи з 2008 р., Всесвітній Економічний Форум разом із Фондом «Ефективне управління» проводять дослідження конкурентоспроможності регіонів України за методологією Індексу глобальної конкурентоспроможності. Фонд використовує як статистичні дані, так і дані, отримані шляхом опитування керівників компаній, дані регіонального й національного рівнів. За даними дослідження Фонду 20 відібраних для аналізу конкурентоздатності регіонів України отримали однакову оцінку за двома показниками конкурентоспроможності – макроекономічною стабільністю і розміром ринку.

У 2004 році результат роботи щодо вдосконалення системи показників соціально-економічного розвитку регіонів був втілений у Методиці визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів. Розрахунки згідно з цією методикою виконували кілька разів: за підсумками 2003 року, у січні-березні 2004 року, та в січні-червні 2004 року. Результати виявились незадовільними та такими, що не відображають реальний стан речей. Оцінку здійснювали в три наступні етапи:

- 1) здійснення рейтингової оцінки на основі розрахунку відносних відхилень показників кожного регіону від еталонних значень таких показників інших регіонів;
- 2) визначення середнього арифметичного значення суми рейтингових оцінок конкретного регіону за всіма показниками, що характеризують окрему сферу його соціально-економічного розвитку;
- 3) визначення середнього арифметичного значення суми рейтингових оцінок конкретного регіону за всіма сферами його соціально-економічного розвитку [17].

Найкращим, згідно з методикою, вважають регіон, середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок якого має найнижче значення [1].

На нашу думку, принциповими недоліками системи показників зазначеної методики можна визначити наступні: відсутність класифікації 35 показників за окремими критеріями (показники не систематизовано на економічні, виробничі, соціальні тощо, що ускладнює попереднє визначення картини в цілому); комплексний рейтинг відображає тільки середнє арифметичне сукупності рейтингів усіх показників.

У 2005 р. було запропоновано вдосконалену Методику визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів [1]. Перевагами цієї методики є:

- чіткий розподіл показників на три групи, серед яких показники соціально-економічного розвитку України загалом, у розрізі галузей та сфер діяльності, показники соціально-економічного розвитку регіонів;
- превалювання показників соціального сектора, що характерно для постіндустріального етапу розвитку економіки [17].

Однак ця методика має й такі недоліки:

- відсутність сектора показників, за якими можна було б оцінити діяльність місцевих органів влади;
- відсутність рейтингової оцінки для регіонів;
- відсутність оцінки інтегрального показника, досягнутого в регіоні;
- неможливість порівняти результати діяльності одного регіону з іншими [17].

Розвиток системи показників було продовжено в 2007 році в комплексній оцінці соціально-економічного розвитку регіонів, 58 показників якої були розподілені на вісім груп [2]. За результатами розрахунків, що здійснюються в чотири етапи, визначається місце кожного регіону в рейтингу за всіма сферами соціально-економічного розвитку та окремими з них. Найкращим, згідно з методикою, є регіон, середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок якого має найнижче значення.

Перевагами цієї методики варто назвати такі:

– подібно до попередньої методики найбільшу питому вагу серед показників має сфера соціального сектора. Цей факт є виправданим через те, що показники цієї сфери є індикаторами розвитку соціально-економічного розвитку регіону;

– наявність не врахованої в попередніх методиках надзвичайно актуальної сфери екології, адже економіка за своєю суттю є підсистемою, що функціонує в глобальній системі (оточення, планета Земля);

– наявність у структурі цієї методики сфери розвитку малого бізнесу, що має інформаційний характер і є позитивною тенденцією, тому що саме мале підприємництво відіграє роль «золотої жили» економіки, кількість малих підприємств наочно демонструє економічний стан регіону та його перспективи [2].

Однак поряд із перевагами мав місце такий недолік, як перевантаженість системи показниками.

Оскільки конкурують регіони завдяки відмінностям, а не подібним рисам, то згодом виникає потреба не тільки оцінити соціально-економічний стан розвитку регіонів, але і виміряти різницю в їхньому розвитку, що було реалізовано через впровадження у 2009 році методики оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів, у двох наступних розрізах [1]: міст республіканського (Автономної Республіки Крим) і обласного значення; районів; районів у містах Києві та Севастополі.

Калюжна Н. Я. [6] для цілей оцінки конкурентоспроможності рекомендує застосовувати індексні методи, які ґрунтуються на порівнянні та інтегруванні 12 різноманітних показників.

Б. М. Грінчель і В. Є. Костильова [5] розглядають два методи оцінки конкурентоспроможності регіону: рейтингування сучасного стану та вимірювання потенціалу в майбутньому (ресурсного, фінансового, трудового тощо).

Наступний метод, запропонований О. Є. Сомовою [2], передбачає розрахунок інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності регіону (Ксп) за формулою середньої геометричної. Як основні розглядають три групи показників: показники наявності й ефективності використання ресурсів регіону, показники рівня життя населення, показники інвестиційної привабливості та активності регіону. На основі кожного з названих показників розраховуються приватні індекси, покладені в розрахунок комбінованого коефіцієнта [3].

Панкова М. О. [4] вважає, що підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону можна сформулювати на основі концепції конкурентоспроможності країни, запропонованої М. Портером [7]. Конкурентоспроможність регіону – це продуктивність використання регіональних ресурсів і насамперед робочої сили та капіталу, порівняно з іншими регіонами, зреалізованої у величині валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення, а також у його динаміці [8].

Отже, спектр методів оцінки конкурентоспроможності регіонів дуже широкий, а відповідно варіацій методології – ще більше. Безпосередньо ж методику проведення оцінки розробляють або модифікують у кожному конкретному випадку, залежно від потреб, окремо. Так само різноманітним є спектр методів оцінки екологічного стану регіону, його потенціалу, екологічної конкурентоспроможності.

Треба також урахувати, що кожний регіон є складною соціально-економічною та екологічною системою, функціонування якої характеризується нестійкою рівновагою через вплив значної кількості політичних, економічних, екологічних чинників. Важливою властивістю такого стану є швидке виникнення й розвиток кризових економічних та екологічних явищ під впливом зовнішніх збурень через нездатність регіону протистояти їх дестабілізуючому впливу. Враховуючи експортну орієнтацію економіки України з переважаючим спрямуванням на видобуток і переробку великих обсягів мінеральної сировини, що призводить до значного забруднення та погіршення стану повітря, земельних ресурсів, водних джерел, у багатьох регіонах держави можливий перехід до нестійкого стану саме через вплив екологічних чинників [9].

Науковець Л. С. Ковальська у своїх роботах пропонує трьохрівневий комплексний підхід, що складається з розрахунку трьох наступних груп показників [18]: конкурентні переваги регіону (стан природних ресурсів, інноваційних, людських та фінансових ресурсів); рівень людського розвитку (стан і охорона здоров'я населення; фінансування людського капіталу; рівень освіти населення; екологічна ситуація; демографічний розвиток; розвиток ринку праці; соціальне середовище; матеріальний добробут населення; умови проживання населення); рівень зовнішньоекономічної відкритості

регіону (відкритість економіки регіону, покриття експортом імпорту, частка експорту у валовому регіональному продукті, частка імпорту у валовому регіональному продукті).

У практиці вироблено низку основних підходів до оцінки конкурентоздатності регіону, які, на нашу думку, доцільно об'єднати в наступні групи:

- комплексний підхід до дослідження конкурентоздатності регіонів;
- підхід, заснований на трудових параметрах;
- підхід, заснований на використанні показників соціально-економічного розвитку регіонів;
- підхід, заснований на факторах формування конкурентоздатності регіонів;
- кваліметричний підхід;
- програмно-цільовий підхід;
- підхід, заснований на стратегічному плануванні;
- кластерний підхід.

Екологічна оцінка – процес систематичного аналізу й оцінки екологічних наслідків запланованій діяльності, консультацій із зацікавленими сторонами, а також облік результатів цього аналізу й консультацій у плануванні, проектуванні, затвердженні та здійсненні цієї діяльності [10].

Особливостями екологічної оцінки є такі:

- вона являє собою процес отримання інформації, а не його результат;
- це процес систематичний, з певними правилами;
- охоплює як етап планування, так і етап здійснення запланованої діяльності [10].

Для цілей побудови екологічної оцінки застосовують ряд специфічних методів. Існує так званий метод «нормування та зважування». Під час його використання прогнозовані дані щодо екологічного впливу спочатку нормуються, тобто зводяться до співрозмірних показників за єдиною шкалою. Нормування може здійснюватися, наприклад, співвідношенням очікуваної концентрації забруднюваної речовини з ГДК за цим параметром або з фоновим значенням цього ж параметра. Потім відбувається присвоєння «ранжування» параметричних ваг відповідно до їх «важливості». Наприклад, може бути закріплено положення, що у зв'язку з особливостями гідрологічного режиму розглянутої водойми і частими явищами заміру зниження концентрації кисню у воді, видається істотно значущим і вагомим аспектом, ніж, наприклад, підвищення мінералізації. Відповідно концентрація кисню у воді може отримати вагу «3», а мінералізація – вага «1».

Потім нормовані показники множаться на їх ваги і складаються. Таке підсумовування може відбуватися окремо по кожній з компонент природного середовища або навіть для всіх компонент разом. Отриманий результуючий показник вважають кількісним визначенням значущості впливу для аналізованого варіанта. Потім він може порівнюватися з показниками значущості впливів інших варіантів, підрахованих у такий спосіб, і результати можуть враховуватися під час вибору між цими варіантами [10].

Ще одним поширеним методом екологічної оцінки є метод аналізу ієрархій – системна процедура для ієрархічного уявлення елементів, що визначають зміст проблеми. В основі методу лежать декомпозиція проблеми на більш прості складові частини й подальша обробка суджень на кожному ієрархічному рівні за допомогою парних порівнянь. Як результат може бути виражена відносна ступінь чи інтенсивність взаємодії елементів в аналізованому ієрархічному рівні або перевага одних елементів щодо інших. Цим судженням надається чисельна оцінка. Розглядаючи екологічні проблеми, як і інші, необхідно прагнути до того, щоб декомпозиція була доведена до такого рівня, коли парні порівняння може здійснити нехай вузькопрофільний, але компетентний у цій галузі фахівець [14]. Метод аналізу ієрархій охоплює також і процедури синтезу багатьох суджень, визначення пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних рішень. Реалізація методу за потреби підлягає перевірці й переосмисленню до тих пір, поки не буде впевненості, що охоплені всі аспекти, важливі для представлення та розв'язання проблеми. При цьому результати, отримані на одному з ієрархічних рівнів, використовують як вхідні дані під час вивчення наступного рівня.

Специфічним методом екологічної оцінки є встановлення економічного обґрунтування оцінки екологічного потенціалу регіону. Ці підходи проаналізовані в економічній літературі з позицій екологічного менеджменту. Витратний підхід, запропонований С. Струмлінім, базується на врахуванні витрат на освоєння і відновлення природних ресурсів [11]. Проте з позиції забезпечення перспектив еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів цей метод, на нашу думку, дещо обмежений, оскільки ґрунтується лише на постфактичних даних, не враховує затрат людської праці та вичерпності ресурсів.

Рентний підхід до екологічної оцінки регіонів передбачає, що платою за природні ресурси є вилучення диференційованої ренти, що зумовлено відмінностями в природній цінності ресурсів, обмеженістю кращих з них, різним місцезнаходженням відносно районів попиту [12]. Недоліком цього підходу є те, що гірші ресурси отримують нульову оцінку, хоча їх використання необхідне й економічно доцільне. На думку представників «школи оптимального планування», цю проблему можна розв'язати, якщо показником експлуатаційної цінності природних ресурсів вважати диференційну ренту II, пов'язану з додатковим інвестуванням з метою підвищення цінності територій, а отже, підвищення прибутку від економічної діяльності [15].

Поширеним також є метод оцінки еколого-економічних характеристик регіону шляхом визначення диференційного доходу. Його визначають шляхом порівняння фактичної дохідності виробництва в регіоні порівняно з можливим, за умови застосування більш екологічних, але при цьому і більш продуктивних, технологій. Цей підхід, на нашу думку, незважаючи на свою науковість та складність реалізації, є одним з найбільш комплексних та економічно обґрунтованих.

Такий метод екологічної оцінки можна вважати вдалим змішаним на тлі рентного та витратного, оскільки він нівелює значну частину їх недоліків. Окрім того, щоб уникнути недоліків витратного та рентного підходів, науковці намагалися запропонувати змішані підходи. Наприклад, пропонують сумувати рентну і витратну оцінки, а до платежів за природні ресурси додавати величину збитків за забруднення або порушення і штрафи за недотримання норм природокористування [13].

Витрати та інвестиції підприємств на фінансування заходів для забезпечення екологічної безпеки створюють для регіону подвійні дивіденди. По-перше – екологічний ефект у вигляді або скороченні рівня забруднень або зниження витрат природних ресурсів на одиницю кінцевого продукту. По-друге – економічний ефект (особливо у довгостроковій перспективі) у вигляді зростання конкурентоспроможності підприємства на внутрішньому і зовнішньому ринках, відображається на собівартості продукції, заходах щодо зниження енерго-та ресурсомісткості виробництва.

Прогресивним сучасним напрямом, адекватним сталому розвитку, є Концепція повної економічної цінності (вартості), розроблена Ренделлом і Стоулом (1983 р.), Бішопом, Уолшем, Брауном (1993 р.), оскільки вона відображає значну частину мотивації людства щодо піклування про природні ресурси й екосистеми. Коло цих мотивацій досить широке й охоплює духовні та культурні цінності [14].

Варта уваги також методика соціо-еколого-економічної оцінки регіонів, згідно з якою [16] об'єктивну основу еколого-економічної оцінки природних ресурсів території становить просторова диференціація природних територіальних комплексів земної поверхні й територіальні поєднання окремих компонентів природних умов і ресурсів. Для економічної оцінки ще необхідно спочатку виявити й систематизувати конкретні кількісні та якісні форми впливу територіальних відмінностей у характері, властивостях і взаємних поєднаннях природних ресурсів на розміщення виробництва і населення.

Теорія і практика в економіці природокористування засвідчили, що економічна оцінка природних ресурсів необхідна для економічного обґрунтування вкладень у відновлення, охорону й поліпшення використання природних багатств і вибору найбільш ефективних способів їх утилізації. Економічна (грошова) оцінка природних ресурсів стала важливим інструментом вимірювання витрат на природоохоронні, зберігаючі та відновлювальні заходи, визначення їх економічної ефективності, формування різних нормативів ресурсокористування й створення системи платежів за користування природними ресурсами та забруднення навколишнього середовища. Економічну оцінку трактують як грошову, а не яку-небудь іншу (бальну тощо) оцінку природних ресурсів, адже за допомогою, наприклад, бальних оцінок можна порівнювати лише однойменні ресурси різної якості (наприклад, різні за родючістю сільськогосподарські угіддя). У планово-проектних ж розрахунках потрібен вимір витрат різнойменних природних ресурсів (наприклад, орних і лісових земель) або ще частіше – витрат природних ресурсів та капіталовкладень (що вигідніше – збільшити капіталовкладення й скоротити витрати запасів корисних копалин або, навпаки, заощадити капіталовкладення ціною збільшення витрат запасів), для чого необхідна саме грошова оцінка природних багатств [16].

Економічна оцінка природних ресурсів (багатств) повинна враховувати довгострокові народногосподарські (а не короткострокові або відомчі) результати використання природних ресурсів. Для виконання цієї вимоги необхідно, по-перше, оцінювати всі природні ресурси на єдиній методологічній основі, по-друге, визначати потенційний (а не фактично досягнутий) ефект їх використання і потре, з найбільшою повнотою враховувати фактор часу під час проведення ресурсооцінних робіт. У

системі економічних оцінок природних ресурсів виділяють кадастрову і планово-перспективну оцінки. При цьому об'єктом кадастрової оцінки служать всі експлуатовані або підготовлені до експлуатації (господарсько освоєні) природні ресурси: докладно розвідані запаси корисних копалин, освоєння лісу, сільськогосподарські угіддя в користуванні сільськогосподарських підприємств і господарств тощо. Кадастрова оцінка ведеться в складі відповідних загальнодержавних кадастрів природних ресурсів і має суцільний характер, тобто її об'єктом є всі освоєні природні ресурси. При цьому в підсистемі кадастрових оцінок виділяють основні оцінні показники – експлуатаційну цінність природного ресурсу й різні приватні оцінні показники, які встановлюються залежно від конкретних потреб у нормативних даних за окремими видами ресурсів та економічних районів (територій) [16].

Планово-перспективна оцінка природних ресурсів проводиться для недостатньо освоєних (вивчених) природних ресурсів (запаси корисних копалин на попередніх стадіях їх вивчення, неосвоєні резервні ліси), а також для перспективних розрахунків, пов'язаних із кардинальною зміною сформованого характеру використання природних ресурсів у довгостроковій перспективі (поява принципово нових технологій розробки та утилізації мінеральних ресурсів, зміна характеру спеціалізації і значне підвищення рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва, трансформація земельних угідь, регулювання і територіальний перерозподіл річкового стоку тощо). Показниками планово-перспективної оцінки природних ресурсів є експлуатаційна та захисна цінність з урахуванням фактора часу [16].

Екологічну привабливість регіону як складову його конкурентоспроможності визначають природним капіталом регіону, адекватно до невиснаженого природокористування регіональною екологічною політикою та рівнем розвитку екологічної інфраструктури.

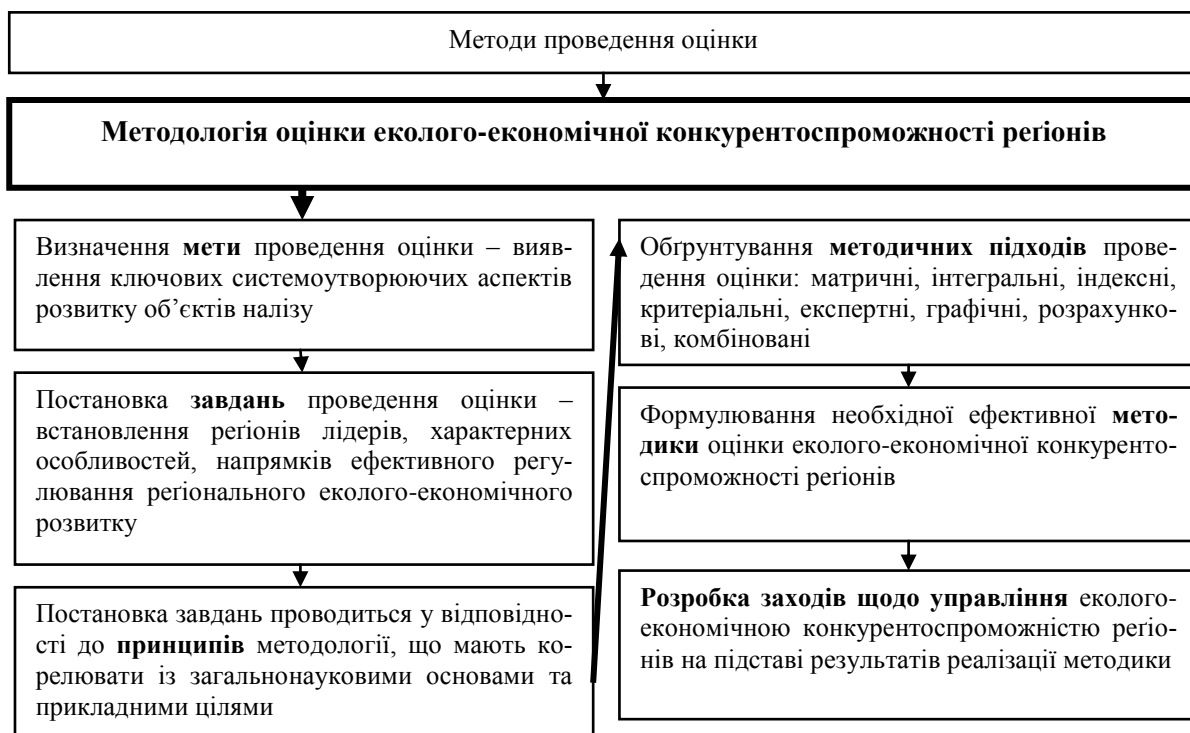

Рис. 1. Компоненти методології оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів

Джерело: складено автором

Власне екологічна конкурентоспроможність регіону формується на таких принципах: зосередженість на екологічне мотивування економічної діяльності; моніторинг та своєчасне розв'язання екологічних проблем; відповідальність за екологічні наслідки, що виникають у результаті здійснення будь-якого виду економічної діяльності; пріоритетність розв'язання екологічних проблем.

На нашу думку, методично некоректно також оцінювати регіональний рівень конкурентоспроможності на основі одночасно трьох індексів: індексу економічних конкурентних переваг, індексу екологічних конкурентних переваг та індексу гармонійності конкурентних переваг, оскільки індекс гармонійності є функцією перших двох індексів.

Зазначені переліки методів оцінки як конкурентоспроможності регіонів, так і їхньої екологічної оцінки не є вичерпними, а відображають лише основні елементи. Тому, розглянувши основні елементи методології оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів як системи, можемо їх узагальнити для цілей виокремлення взаємозв'язків між ними (рис. 1).

Висновки. Отже, у процесі докладного аналізу методології оцінки конкурентоспроможності регіонів та еколого-економічних оцінок вдалося структурувати методологію оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіонів, сформулювати мету її проведення, принципи, виокремити ключові підходи та завдання, структурувати найбільш дієві методи проведення, що уможливить у подальшому розроблення та апробацію власної методики такої оцінки.

Список використаної літератури

1. Левицька А. О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації. *Механізми регулювання економіки*. 2013. № 14. С. 155–163.
2. Сомова О. Є. Вартісна оцінка рівня конкурентоспроможності підприємств машинобудування: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». ПВНЗ Європейський ун-т. Київ, 2008. 19 с.
3. Закревська Л. М. Оцінка та підвищення конкурентоспроможності підприємств кондитерської промисловості України : дис... канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2005. 211 с.
4. Панкова М. О. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 1. С. 118–121.
5. Гринчель Б. М. Костылева Н. Е. Социально-ориентированное местное самоуправление. Опыт городов Германии для России. Москва: Госиздат. 1999. 392 с.
6. Калюжнова Н. Я. Конкурентоспособность российских регионов в условиях глобализации. Москва: ТЕИС, 2003. 526 с.
7. Портер М. Международная конкуренция. Москва: Международные отношения. 1993. 452 с.
8. Шеховцева Л. С. Методология разработки стратегии развития окраинного региона страны в условиях ОЭЗ. *Прогнозирование и стратегии развития Особой экономической зоны России*. Межвузов. сб. науч. труд. Калинингр. ун-т. Калининград. 2000. С. 20–32.
9. Іванюта С. П. Екологічна безпека регіонів України: порівняльна оцінка. *Стратегієві пріоритети*. 2013. № 3 (28). С. 157–164.
10. Масленникова И. С., Кузнецов Л. М. Экологический менеджмент и аудит : учеб. и практ. для академ. бакалавриата. Москва: Изд-во Юрайт. 2017. 328 с.
11. Струмилин С. Г. О цене «даровых благ» природы. *Вопросы экономики*. 1967. № 8. С. 60–72.
12. Мироненко Н. С., Твердохлебов И. Г. Рекреационные системы: монография. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1986. 180 с.
13. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты: монография / В. К. Мамутов, А. И. Амоша, Т. Н. Дементьева и др. Киев: Наукова думка, 1992. 142 с.
14. Бобылев Н. С. Экономическая оценка природных ресурсов и услуг. *Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика*. 2000. № 1. С. 108–117.
15. Черчик Л. М. Методологічні основи економічної оцінки природних ресурсів в контексті формування нової парадигми фінансів природокористування. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*: зб. наук. праць Вип. 11(41). Ч. 2. Луцьк: Луцький НТУ, 2014. С. 214–226.
16. Соціо-еколого-економічна оцінка території. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціо-еколого-економічна_оцінка_території (дата звернення: 15.08.2018).
17. Дмитрієва В. О. Основні підходи та показники оцінки конкурентоздатності регіонів. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1(19). С. 193–203.
18. Ковальська Л. Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіонів держави. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка*: зб. наук. праць Луцьк. нац. техн. ун-ту. Вип. 5 (17). Ч. 2. Луцьк, 2008. 360 с.

References

1. Levytska, A. O. (2013) Methods of assessing the competitiveness of the enterprise: domestic and foreign approaches to classification. *Mechanisms of regulation of the economy*, № 14, pp. 155–163.
2. Somova, O. E. (2008) Cost estimation of the competitiveness level of mechanical engineering enterprises: author's abstract. dis... for the achievement of sciences. Degree Candidate econ Sciences: 08.00.04 «Economics and management of enterprises». PwNz European Univ. Kyiv, 19 p.
3. Zakrevskaya, L. M. (2005) Assessment and enhancement of the competitiveness of the confectionery industry in Ukraine: dissertation. econ Sciences: 08.06.01. Kiev, 211 p.

4. Pankova, M. O. (2013) Methodological approaches to the assessment of the competitiveness of the region. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, No. 1, pp. 118–121.
5. Grincell, B. M., Kostylova, N. E. (1999) Socially-oriented local government. Experience of the cities of Germany for Russia. Moscow: Gosyzdat, 392 p.
6. Kalyuzhnova, N. Ya. (2003) Competitiveness of Russian regions in the conditions of globalization. Moscow: TEIS, 526 p.
7. Porter, M. (1993) International Competition. Moscow: International Relations, 452 p.
8. Shekhtseva, L. S. (2000) Methodology of development of the strategy of development of the outlying region of the country in the conditions of the SEZ/. *Prognosis and strategies of development of the Special economic zone of Russia: Interuniversity. Sat scientific labor*. Kaliningrad University. Kaliningrad, pp. 20–32.
9. Ivanyuta, S. P. (2013) Environmental safety in the regions of Ukraine: comparative assessment. *Strategic priorities*, No. 3 (28), pp. 157–164.
10. Maslennikova, I. S. Kuznetsov, L. M. (2017) Environmental Management and Audit: A textbook and workshop for academic undergraduate. Moscow: Publishing house Yurayt, 328 p.
11. Stromilin, S. G. (1967) The price of «gifts of good» of nature. *Questions of economy*, No. 8, pp. 60–72.
12. Mironenko, N. S., Tverdohlebov, I. G. (1986) Recreation systems: monograph. Moscow: from Moscow University, 180 p.
13. Mamutov, V. K., Amosha, A. I., Dementieva, T. N. and others (1992) Recreation: socio-economic and legal aspects: monograph. Kiev: Naukova dumka, 142 p.
14. Bobylyev, N. S. (2000) Economic assessment of natural resources and services. *Bulletin of the Moscow University. Series 6. Economics*, No. 1, pp. 108–117.
15. Cherchik, L. M. (2014) Methodological bases of economic evaluation of natural resources in the context of formation of a new paradigm of nature finance. *Economic sciences. Serie: Accounting and Finance*, Issue 11 (41), Ch. 2. Lutsk: Lutsk NTU, pp. 214–226.
16. Socio-ecological and economic assessment of the territory. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Socioecologic-Economic_Application_territory (reference date: 08/15/2018).
17. Dmitrieva, V. O. (2011) The main approaches and indicators of the competitiveness of the regions. *Bulletin of the Zaporizhzhya National University*. № 1 (19), pp. 193–203.
18. Kovalska, L. L. (2008) Methodological approaches to the assessment of the competitiveness of the state regions. *Economic sciences. Series: Regional economy: sb. sciences works Lutsk National Technical University*, Issue 5 (17), Ch. 2. Lutsk, 360 p.

N .O. Andrusiak

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC COMPETITIVENESS OF THE REGIONS

The article reviews the main methods of assessing the competitiveness of the regions and proposes their classification on the basis of various features and groups. The author outlines the main characteristics of the environmental assessment of the competitive advantages and positions of the regions in the context of the prospects for their economic implementation. As a result, the article outlines the fundamental foundations of the eco-economic study of the competitiveness of the regions. Through the step-by-step analysis, the author highlighted the main components and interrelationships between them in the methodology of assessing the ecological and economic competitiveness of the regions.

The process of assessing the ecological and economic competitiveness of the region should be integrated multifactorial research, in which the specialized indicative indicators will be highlighted, grouped, compared and integrated. As a result, we estimate will help increase the effectiveness of regional and national management, identify implicit patterns and causal relationships in ecological and economic system of the region. Consequently, the purpose of conducting an assessment of the ecological and economic competitiveness of the regions is to identify the key system-forming aspects of the development of objects of analysis.

In the course of the study, through a detailed analysis of the methodology of assessing the competitiveness of the regions and ecological and economic assessments, it was possible to structure the methodology of assessing the ecological and economic competitiveness of the regions, to formulate the purpose of its implementation, to set out the key approaches and objectives, to structure the most effective methods of carrying out, which would further develop and to test their own methodology for such an assessment.

Keywords: ecology, economy, competitiveness, evaluation, region.